

Конфлікт на Донбасі: причини, наслідки, шляхи вирішення

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Галузь знань	<i>054 Соціологія</i>
Спеціальність	<i>054 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Врегулювання конфліктів та медіація</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)/дистанційна/змішана</i>
Рік підготовки, семестр	<i>4 курс, перший семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кред. ЕКТС/120 годин</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>залік</i>
Розклад занять	
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор і практичні: викл. Василець Ольга Іванівна +380638722619</i>
Розміщення курсу	<i>Moodle КПІ імені Ігоря Сікорського</i>

Програма навчальної дисципліни

Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Навчальна дисципліна спрямована на формуванні у студентів спроможності визначати сепаратистський потенціал у суспільних рухах, прогнозувати можливість виникнення загроз сецесії та іредентизму, досліджувати чинники та механізми їх формування як з точки зору виникнення загроз національній безпеці Української держави, так і її громадянам та їх групам. Конфлікт на Сході України, за оцінками ООН, є одним з самих драматичних в Європі з часів Другої світової війни, відтак, мета його вивчення резюмується у необхідності набуття як загально-теоретичних так і фахових компетенцій випускниками бакалаврату як громадянами, соціологами, фахівцями у галузі медіації та конфліктології задля захисту, збереження та відновлення територіальної цілісності української держави.

Завдяки засвоєнню змісту дисципліни студенти матимуть можливість аналізувати суперечливу взаємодію міжнародних та внутрішніх обставин у якості чинників виникнення сучасного конфлікту навколо європейського геополітичного вибору України, набудуть здатності до аналізу та синтезу різноманітної інформації щодо причин виникнення конфлікту, його перебігу та перспектив вирішення. Виходячи зі способів теоретичної концептуалізації та практичних здобутків як позитивних результатів, так і не вирішених питань наявних у сучасному конфліктологічному дискурсі та теоріях миробудівництва, викладач надаватиме цілісний огляд багатоманітних типів сучасних конфліктів та характеризує геополітичні, соціально-економічні та ціннісно-культурні контексти їх розгортання. Спираючись на сучасні теорії у соціально-поведінкових науках, культурно-антропологічному, політичному та гуманітарному дискурсах на загал, на новітні соціологічні

дослідження, викладач зможе розкрити сенс та конструктивний потенціал, особливості актуальних форм миротворчої діяльності на заняттях з даної дисципліни.

Комунікація з викладачем можлива і заохочуватиметься на навчальних заняттях, а також в межах двох годин консультацій з викладачем, які проводяться за графіком, доступним на сайті кафедри соціології.

Завданням дисципліни є формування таких результатів навчання:

- 1) знань про:
  - теоретичні та політичні дискурси щодо причин, наслідків та шляхів вирішення конфлікту на Донбасі.
  - специфіка Донбасу як регіональної спільноти. Історичні особливості формування етнічної структури Донбасу
  - основні проблеми, що постають перед державою та громадянським суспільством при вирішенні конфлікту

- 2) умінь:
  - здійснювати аналіз причин, динаміки та наслідків конфлікту через побудову карти конфлікту на семінарських заняттях;
  - застосовувати положення сучасних теорій конфлікту та миру до аналізу конфлікту на Донбасі;
  - здійснювати критичний аналіз умов конфлікту та способів підтримання миру на основі новітніх концепцій.

Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Навчальна дисципліна «Конфлікт на Донбасі: причини, наслідки, шляхи вирішення» належить до циклу вибіркового освітніх компонентів освітньої програми професійної підготовки студентів, а саме з циклу «Вибіркові освітні компоненти з міжфакультетського /факультетського/кафедрального Каталогів» Дисципліна «Конфлікт в Донбасі: причини, наслідки, шляхи вирішення», тісно пов'язана з навчальними дисциплінами «Сучасні теорії миру та конфліктів», «Соціологія міжнародних відносин та конфліктів», враховуючи, що соціальні конфлікти є спільним об'єктом вивчення даних дисциплін.

Зміст навчальної дисципліни

Денна форма

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Всього	у тому числі			
		Лекції	Семінарські	Лабораторні (комп'ютерний практикум)	СРС
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Специфіка Донбасу як регіональної спільноти					
Історичні особливості формування етнічної структури Донбасу	7	2	2		3
Особливості формування регіональної еліти Донбасу	7	2	2		3
Причини української політичної кризи 2013-2014 рр. та розгортання конфлікту на Донбасі	7	2	2		3

Геополітичні аспекти конфлікту на Донбасі	7	2	2		3
Російська інтервенція на Донбасі: цілі і специфіка	5		2		3
Роль і вплив Заходу в урегулюванні конфлікту на Донбасі	5		2		3
Реалії і тенденції окупації Донбасу	7		2		5
Аналіз підходів до сецесіонізму як фактору зміни політичної карти світу. Актуальність сучасних трендів	7		2		5
Патріотизм: ідеологічні форми та ціннісні модифікації (в контексті війни на Донбасі)	7		2		5
Разом за розділом 1	59	8	18		33
Розділ 2. Взаємодія різних прошарків населення донбаського регіону у економічній, політичній, соціальній та культурно-ідеологічній площинах життєдіяльності протягом останніх 30-ти років					
Особливості концепту гібридної війни	7	2	2		3
Домінуючі дискурси гібридної війни на Донбасі	7	2	2		3
Технології ведення гібридної війни	7	2	2		3
Інформаційні війни, технології фейків та «вкидів» як тактики деструкції індивідуальної та групової свідомості.	7	2	2		3
Політичний та академічний дискурс щодо перспектив врегулювання конфлікту на Донбасі	7	2	2		3
Війна: мораль та право	5		2		3
Соціальна група ВПО як наслідок конфлікту на Донбасі	7		2		5
Соціологія в умовах війни: методологічні можливості та обмеження	7		2		5
Формування української національної ідентичності	7		2		5
Разом за розділом 2	61	10	18		33
Всього годин	120	18	36		66

Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з літературою.

Основна література

1. Багінський А. Заходи держави в постконфліктному суспільстві // ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – 2019. – № 1 (41). – С. 17 – 20.

2. Балакірієва О. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції (наукова доповідь). НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2016. 140 с.
3. Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. Центр Розумкова. Київ. 2019. 144 с.
4. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці / О. С. Власюк. К. : НІСД, 2016. 528 с.
5. Єнін М., Мельниченко А., Мельник Л. Гібридна війна як різновид соціально-політичних конфліктів: сутність, технології, домінуючі дискурси // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2019. №25. С. 102-112.
6. Журба І. Інтернет-видання «Л/ДНР» як засоби інформаційної боротьби в гібридній війні на Донбасі // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (310), червень 2017. С. 133-141.
7. Звіт національної системи моніторингу ситуації з ВПО червень 2019 року. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_14_ukr_web.pdf
8. Злобіна О. Групи породжені кризою, як об'єкт соціологічного дослідження: можливості та обмеження дослідницьких методів // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 151-162.
9. Ильин В. Обыватель и пассионарий как типы личности в контексте общественной стабильности и кризиса // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (310), червень 2017. С. 29-41.
10. Калдор, М. Новые и старые войны: организованное насилие в глобальную эпоху / пер. с англ. А. Апполонова, М. Дондуковского; ред. перевода А. Смирнов, В. Софронов. М.: Изд-во Института Гайдара, 2015. 416 с.
11. Князева О. Специфіка роботи соціолога в умовах воєнного конфлікту: можливості і обмеження (український досвід) // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 231-239.
12. Кононов І. Ф. Луганський синдром як масова аномічна реакція на розгортання гібридної війни. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doshdzheniya/1778-inya-kononov-luhanskyi-syndrom-yak-masova-anomichna-reaktsiya-na-rozhortannya-hibrydnoyi-viyny>
13. Кононов І. Ф. Луганский синдром и его преодоление. URL: <http://www.ostrovok.lg.ua/node/12051>
14. Кононов І. Украинский кризис: причины, формы развертывания и возможные последствия // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна 2014, № 1122. С. 39-47.
15. Кононов І. Соціологія в умовах кризи і війни: проблема методологічної спроможності // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 5-54.
16. Кононов І. Мирова гібридна війна або буржуазний бланкізм. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2017. Випуск 39. С. 146-153.
17. Кононов І. Поняття цивілізації в наукових, ідеологічних і повсякденних дискурсивних практиках воєнного часу в Україні // Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2018. Випуск 40. С. 14-28.
18. Кононов І. Донбас: лабораторія війни, місце соціальної катастрофи // Социс. 2019. №7. 152-163.
19. Коржов Г.О. Регіональна ідентичність Донбасу: Генезис і тенденції розвитку в умовах суспільної трансформації // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2006. №4. С.38 – 51.
20. Котеленець К., Алексєєва А. Особливості організації польового етапу соціологічного дослідження в умовах гібридної війни в Україні // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 231-239.
21. Куманьков А. Философия войны: краткий очерк истории. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-voiny-kratkiy-ocherk-istorii/viewer>
22. Лобанова А. Соціальна мімікрія в умовах кризи та гібридної війни: пошук емпіричних показників // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 55-70.
23. Магда Є.В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Х.: Віват, 2015. 304 с.
24. Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі : монографія / за ред. І. Ф. Кононова; ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» – Вінниця, ТОВ «ТВОРИ», 2018. 230 с.

25. Нарочницкая, Е. Многообразный сепаратизм: проблема типологии и европейские реальности. Актуальные проблемы Европы. 2015. №1. С. 32-55.
26. Петренко О. Функціонування соціальної інформації в умовах гібридної війни // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 193-207.
27. Павлов А. Послесовременность войны. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/poslesovremennost-voyny>
28. Пархоменко С. Фактор ідентичності в українській кризі: приклад Донбасу // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: історія, політологія. 2015. Вип. 12. С. 245-253.
29. Патріотизм у системі сучасних суспільних цінностей : матеріали XV науково-практичної конференції. К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2016. 188 с.
30. Патриотизм и патриотическое воспитание в контексте вызовов современности. Материалы Международной научно-практической конференции. г. Минск, 16–17 мая 2019 г.
31. Плясов В. Багатоскладове суспільство в умовах кризи та гібридної війни: проблема емпіричного вивчення // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 105-115.
32. Полулях Ю. Мемплекси окупованої реальності // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 163-192.
33. Прядко О. Кризові явища в історичній пам'яті народу: теоретико-методологічні проблеми // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 116-125.
34. Прядко О. Использование руководством т. н. «ЛНР» исторической памяти населения в условиях ведения гибридной войны // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (310), червень 2017. С. 85-101.
35. Романюк О. Російсько-український воєнно-політичний конфлікт: причини та шляхи розв'язання // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2015. № 3 (26). С. 244-246.
36. Рущенко І. Методологічні і методичні питання виміру рівнів девіації в зоні проведення бойових дій // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 71-90.
37. Рущенко І. Тактика керованого хаосу як інструмент гібридної війни // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (310), червень 2017. С. 5-28.
38. Рущенко І. Соціологія на війні // Український соціум. 2017. № 1-2. С. 43-52.
39. Савич А. Комунікативні інструменти протидії інформаційної агресії Росії: світовий досвід // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: історія, політологія. 2015. Вип 12. С. 270-277.
40. Скокова Л. Інтернет-меми, spreadable media і цифрова культурна партиципація // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 218-230.
41. Скокова Л. Досвід якісних досліджень у царині військових студій. Рецензія на книги: Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies / (eds). Joseph Soeters, Patricia M. Shields, Sebastiaan Rietjens. – New York: Routledge, 2014. – 336 p. The Routledge Companion to Military Research Methods / (eds). Williams A., K. Jenkins, M. Rech, R. Woodward. – New York: Routledge, 2016. 432 p. // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (310), червень 2017.
42. Тітар І. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб і умови скасування статусу переселенця // Український соціум. 2016. № 4. С. 57 – 68.
43. Требін М. Соціологія війни П. О. Сорокіна // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» 2016. № 3 (30). С. 95-107.
44. Требін М. «Гібридна» війна як нова українська реальність // Український соціум. 2014. №3 (50). С. 113-127.
45. Требін М. Соціологія війни: український контекст. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2015. №1148. С. 30-34.
46. Толстов С. Сепаратизм і сецесіонізм: концептуальні особливості в умовах європейського інтеграційного проекту // Ідеологія і політика. 2019. №1. С. 13-37.
47. Толстов С. Сепаратизм і шляхи його подолання в Іспанії: міжнародний вимір. Суспільно-політичні процеси. 2019. № 1(11). С. 332-376.
48. Удосконалення шляхів розвитку людського капіталу як фактор підвищення мобілізаційного потенціалу України : Монографія. / За заг. ред. Чолій С. В., Перга Ю. М. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 196 с.

49. Хобта С. В. Соціологія війни як завдання української соціології // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 126-150.
50. Чантурія А. В. Політичні інтернет-меми та масова свідомість у період збройного конфлікту на Донбасі // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016. С. 208-217.
51. Чолій С. Державні ідеології комплектування збройних сил в (східно-) європейському регіоні // Ідеологія і політика. 2018. №2. С. 25-60.
52. Yenin M. Terrorist organizations and social technologies in conditions of the hybrid war // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. Київ; Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2016. № 3/4. С. 24-29.

Допоміжна

1. <http://www.sociology.kpi.ua/literature> - кафедра соціології КПІ ім.Ігоря Сікорського
2. Андриевский Т. Гибридная война: сущность и базовые стратегии. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=595630>
3. Афанасов Н. Новые войны – старая этика // Логос. 2019. №3. С. 157-180.
4. Багаева А. Тридцатилетняя война – прототип гибридных войн. URL: <https://vestnik.socio.msu.ru/jour/article/view/138>
5. Багінський А. Мобілізація громадянського суспільства у конфлікті на сході України: ідеологічні обмеження та ресурси розбудови миру // Ідеологія і політика. 2018. №2. С. 94-126.
6. Бурлачук В. Збройний конфлікт і культурна відмінність. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. 2014. С. 11-15.
7. Василець О., Енін М. Патріотичне виховання української молоді: механізми раціоналізації // Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies. 2017. №2. С. 87-100.
8. Верховод Л. Принципи дослідження економічної поведінки в прифронтових зонах Донбасу за умов гібридної війни // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 5 (302), травень 2016.
9. Головин Н. О социологическом изучении войны. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/828/730/1217/016.GOLOVIN.pdf>
10. Горячев А. Феномен гибридной войны в сирийском контексте // Военный академический журнал. 2018. №2. С. 28-36.
11. Гиегерих Б. Гибридная война и изменяющийся характер конфликта // The Quarterly Journal. 2016. №2. С. 75-83.
12. Демидов А. Стратегия «управляемого хаоса», как одно из проявлений политики «гибридных войн» // Геополитический журнал. 2015. №2. С. 16-21.
13. Кучинская М. Феномен гибридизации современных конфликтов: отечественный и западный военно-политический дискурс // Проблемы национальной стратегии. 2018. № 6 (51). С. 122-143.
14. Лысак И. В., Наливайченко И. В. Патриотизм: отжившая ценность или актуальный тренд? Таганрог: Изд-во ЮФУ, 2013. 120 с.
15. Макмаан Дж. Переосмысляя «справедливую войну». URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pereosmyslyaya-spravedlivuyu-voynu>
16. Месснер Е. Хочешь мира, победи мятежвойну. URL: http://militera.lib.ru/science/0/pdf/messner_ea01.pdf
17. Небренчин С. Мировой финансовый капитал – спонсор и организатор гибридных войн // Военный академический журнал. 2018. № 2(18). С. 53–57.
18. Соловьев А. Война и насилие: опыт теоретико-методологического анализа // Альманах Пространство и Время. 2013. Вып. 1.
19. Требін М. Сучасний світ і його війни // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2016. № 2 (29). С. 5-27.
20. Фридман «Гибридная война» понятий. URL: <https://vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/623>
21. Уолцер М. Триумф теории справедливой войны (и опасности успеха). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/triumf-teorii-spravedlivoy-voyny-i-opasnosti-uspeha>.

22. Corbe M., Cusumano E. Civil-Military Response to Hybrid Threats. 2018. 320 p.
23. Hoffman F. Conflict in the 21-st century: the rise of hybrid war. URL: https://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf.
24. Panait I. The hybrid war concept – arguments for and versus // International Relations. 2015. №3. P. 130-141.
25. Pasitselska O. Ukrainian crisis through the lens of Russian media: Construction of ideological discourse // Discourse & Communication. 2017. №11. P. 591-608.
26. Sandawi S. Hybrid Threats: The Shape of Wars to Come. URL: <https://www.jstor.org/stable/24232924?seq=1>

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

5.1 Денна форма

Лекційні заняття

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (завдання на СРС)
1	<p>Історичні особливості формування етнічної структури Донбасу</p> <p>СРС: Історія, етнічна структура й ідентичність. Регіональні авто- і гетеростереотипи. Донбас у дзеркалах інформаційної війни.</p> <p>СРС: Війна на Донбасі як дискурс.</p> <p>Література: Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018; Кононов, 2019; Коржов, 2006.</p>
2	<p>Особливості формування регіональної еліти Донбасу</p> <p>Основні питання: Еліта та її структура. Поняття регіональної еліти. Історія формування регіональної еліти Донбасу</p> <p>СРС: Стратегії боротьби за владу регіональної еліти Донбасу.</p> <p>Література: Удосконалення шляхів розвитку людського капіталу як фактор підвищення мобілізаційного потенціалу України, 2020; Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018.</p>
3	<p>Причини української політичної кризи 2013-2014 рр. та розгортання конфлікту на Донбасі</p> <p>Основні питання: Геополітична складова української політичної кризи 2013-2014 рр. Внутрішньоукраїнська динаміка кризи.</p> <p>СРС: Багатоскладове суспільство в умовах кризи та гібридної війни: проблема емпіричного вивчення.</p> <p>Література: Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018; Кононов, 2014; Романюк, 2015; Пархоменко, 2015; Плясов, 2016; Савич, 2015; Кононов, 2019.</p>
4	<p>Геополітичні аспекти конфлікту на Донбасі</p> <p>Основні питання: Російська інтервенція на Донбасі: цілі і специфіка. Роль і вплив Заходу в урегулюванні конфлікту на Донбасі. Політика України на “донбаському” напрямі.</p> <p>СРС: Тактика керованого хаосу як інструмент гібридної війни</p> <p>Література: Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. Центр Розумкова, 2019; Рущенко, 2016.</p>
5	<p>Особливості концепту гібридної війни</p> <p>Основні питання: Поняття війни. Соціологічні теорії війни. Концепту гібридної війни.</p> <p>СРС: Війна в Україні в російських медіа.</p> <p>Література: Yenin, 2017; Горячев, 2018; Гиегерих, 2016; Кучинская, 2018; Panait, 2015; Небренчин, 2018; Єнін, 2019. Хобта, 2016. Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018, Калдор, 2015; Головин, електр.ресурс.</p>
6	<p>Домінуючі дискурси гібридної війни на Донбасі</p> <p>Основні питання: Цивілізаційний дискурс. Класовий дискурс.</p>

	СРС: Війна на Донбасі очима населення. Література: Yenin, 2017; Горячев, 2018; Гиегерих, 2016; Кучинская, 2018; Panait, 2015; Небренчин, 2018; Єнін, 2019.
7	Технології ведення гібридної війни Основні питання: Гібридна війна на Донбасі. Технології гібридної війни на Донбасі. СРС: Роль громадянського суспільства у протидії гібридним викликам. Література: Багінський, 2018; Yenin, 2017; Горячев, 2018; Гиегерих, 2016; Кучинская, 2018; Panait, 2015; Небренчин, 2018; Єнін, 2019. Хобта, 2016. Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018, Калдор, 2015; Головин, електр.ресурс.
8	Інформаційні війни, технології фейків та «вкидів» як тактики деструкції індивідуальної та групової свідомості. Основні питання: Поняття інформаційної війни. Технології інформаційної війни. СРС: Політичні інтернет-меми та масова свідомість у період збройного конфлікту на Донбасі. Інтернет-меми, spreadable media і цифрова культурна партиципація. Література: Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018; Петренко, 2016; Полулях, 2016; Чантурія, 2016; Скокова, 2016.
9	Політичний та академічний дискурс щодо перспектив врегулювання конфлікту на Донбасі Основні питання: Сценарії розвитку подій на Донбасі. Перспективи запровадження миротворчої місії ООН на Сході України. СРС: Ситуація на Донбасі очима громадянами України. Література: Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. Центр Розумкова, 2019. Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018.

Семінарські (практичні) заняття

Основні завдання циклу семінарських (практичних) занять:

- сформувати у студентів:
- вміння працювати з науковою літературою;
- приймати активну участь у дискусії;
- формулювати та відстоювати свою позицію;
- розробляти та представляти презентації з ключових тем.

№ з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, питання для поточного контролю та завдання на СРС)
1	Історичні особливості формування етнічної структури Донбасу СРС: Історія, етнічна структура й ідентичність. Регіональні авто- і гетеростереотипи. Донбас у дзеркалах інформаційної війни. СРС: Війна на Донбасі як дискурс. Література: Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018; Кононов, 2019; Коржов, 2006.
2	Особливості формування регіональної еліти Донбасу Основні питання: Еліта та її структура. Поняття регіональної еліти. Історія формування регіональної еліти Донбасу СРС: Стратегії боротьби за владу регіональної еліти Донбасу. Література: Удосконалення шляхів розвитку людського капіталу як фактор підвищення мобілізаційного потенціалу України, 2020; Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018.
3	Причини української політичної кризи 2013-2014 рр. та розгортання конфлікту на Донбасі Основні питання: Геополітична складова української політичної кризи 2013-2014 рр. Внутрішньоукраїнська динаміка кризи. СРС: Багатоскладове суспільство в умовах кризи та гібридної війни: проблема емпіричного вивчення.

	Література: Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018; Кононов, 2014; Романюк, 2015; Пархоменко, 2015; Плясов, 2016; Савич, 2015; Кононов, 2019.
4	Геополітичні аспекти конфлікту на Донбасі Основні питання: Російська інтервенція на Донбасі: цілі і специфіка. Роль і вплив Заходу в урегулюванні конфлікту на Донбасі. Політика України на “донбаському” напрямі. СРС: Тактика керованого хаосу як інструмент гібридної війни Література: Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. Центр Розумкова, 2019; Рущенко, 2016.
5	Російська інтервенція на Донбасі: цілі і специфіка Основні питання: Ідеологічний супровід інтервенції на Донбас. Окупаційна тактика на Донбасі. СРС: Держава та ідеологія набору армії. Post-Soviet post-conscription. Література: Чолій, 2018; Війна на Донбасі, 2019. Удосконалення шляхів розвитку людського капіталу як фактор підвищення мобілізаційного потенціалу України, 2020.
6	Роль і вплив Заходу в урегулюванні конфлікту на Донбасі Основні питання: Західна підтримка України. Конфлікт на Донбасі: позиції і оцінки міжнародних організацій. Санкційна політика Заходу. Переговорний процес. Ініціативи Заходу з врегулювання конфлікту на Донбасі СРС: Фактори, що обмежують ефективність дій Заходу Література: Війна на Донбасі, 2019. Удосконалення шляхів розвитку людського капіталу як фактор підвищення мобілізаційного потенціалу України, 2020
7	Реалії і тенденції окупації Донбасу Основні питання: Військова складова окупації Донбасу. Соціально-економічна ситуація на окупованих територіях. Енергетична складова конфлікту на Сході України. Ідеологія та інформаційна політика в “ДНР-ЛНР”. СРС: Екологічна ситуація на окупованих територіях. Використання керівництвом «ЛНР» історичної пам'яті населення в умовах ведення гібридної війни. Література: Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. Центр Розумкова, 2019. Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018; Прядко, 2016.
8	Аналіз підходів до сецесіонізму як фактору зміни політичної карти світу. Актуальність сучасних трендів Основні питання: Сепаратизм і сецеонізм: особливості в умовах європейського інтеграційного проекту. СРС: Сепаратизм і шляхи його подолання в Іспанії: міжнародний вимір. Література: Толстов, 2019, 2019; Нарочницькая, 2015.
9	Патріотизм: ідеологічні форми та ціннісні модифікації (в контексті війни на Донбасі) Основні питання: Сутність патріотизму. Ідеологічні форми патріотизму. СРС: Формування патріотизму в культурно-освітньому просторі. Патріотизм як ціннісна основа національної ідентичності. Література: Єнін, 2017, 2018; Матеріали конференцій з патріотизму, 2016, 2019; Лысак, 2013.
10	Особливості концепту гібридної війни Основні питання: Поняття війни. Соціологічні теорії війни. Концепту гібридної війни. СРС: Війна в Україні в російських медіа. Література: Yenin, 2017; Горячев, 2018; Гиегерих, 2016; Кучинская, 2018; Panait, 2015; Небренчин, 2018; Єнін, 2019. Хобта, 2016. Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018, Калдор, 2015; Головин, електр.ресурс.
11	Домінуючі дискурси гібридної війни на Донбасі Основні питання: Цивілізаційний дискурс. Класовий дискурс. СРС: Війна на Донбасі очима населення. Література: Yenin, 2017; Горячев, 2018; Гиегерих, 2016; Кучинская, 2018; Panait, 2015; Небренчин, 2018; Єнін, 2019.
12	Технології ведення гібридної війни Основні питання: Гібридна війна на Донбасі. Технології гібридної війни на Донбасі. СРС: Роль громадянського суспільства у протидії гібридним викликам.

	Література: Багінський, 2018; Yenin, 2017; Горячев, 2018; Гиегерих, 2016; Кучинская, 2018; Panait, 2015; Небренчин, 2018; Єнін, 2019. Хобта, 2016. Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018, Калдор, 2015; Головин, електр.ресурс.
13	Інформаційні війни, технології фейків та «вкидів» як тактики деструкції індивідуальної та групової свідомості. Основні питання: Поняття інформаційної війни. Технології інформаційної війни. СРС: Політичні інтернет-меми та масова свідомість у період збройного конфлікту на Донбасі. Інтернет-меми, spreadable media і цифрова культурна партиципація. Література: Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018; Петренко, 2016; Полулях, 2016; Чантурія, 2016; Скокова, 2016.
14	Політичний та академічний дискурс щодо перспектив врегулювання конфлікту на Донбасі Основні питання: Сценарії розвитку подій на Донбасі. Перспективи запровадження миротворчої місії ООН на Сході України. СРС: Війна та економічна поведінка жителів прифронтових зон Донбасу: соціологічний вимір. Література: Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. Центр Розумкова, 2019. Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018.
15	Війна: мораль та право Основні питання: Формування в європейській суспільній думці ідеї регулювання війни. Міжнародні конвенції та договори стосовно ведення війни і заборони агресії. СРС: Пархоменко С. Фактор ідентичності в українській кризі: приклад Донбасу (на основі статті Пархоменко). Література: Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018; Пархоменко, 2015.
16	Соціальна група ВПО як наслідок конфлікту на Донбасі Основні питання: Визначення ВПО в нормативно-правових документах. Причини вимушеної міграції з Донбасу та Криму. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб. СРС: Умови скасування статусу переселенця. Соціальний капітал внутрішньо переміщених осіб і способи його зміцнення. Література: Тітар, 2016; Балакірева, 2016. Звіт національної системи моніторингу ситуації з ВПО червень 2019 року.
17	Соціологія в умовах війни: методологічні можливості та обмеження Основні питання: Виклик кризи і війни і методологічні можливості соціології. Проблеми та можливості проведення соціологічних досліджень в умовах війни. СРС: Методологічна ситуація в сучасній соціології. Література: Кононов, 2016; Князева, 2016; Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018.
18	Формування української національної ідентичності Основні питання: Проблеми формування української політичної нації. Чинники консолідації українського суспільства. Відмінності між регіональними політичними культурами. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі. СРС: Конфліктні чинники суспільного розвитку АПК. Література: Власюк, 2016; Єнін, 2018; Кононов, 2019 та електр.ресурси.

Самостійна робота студента

Тема. Економічна поведінка населення у прифронтовій зоні Донбасу в умовах збройного конфлікту

Основні питання: Війна та економіка. Теоретичні підстави дослідження економічної поведінки населення в умовах збройного конфлікту. Війна та економічна поведінка жителів прифронтових зон Донбасу: соціологічний вимір.

СРС: Обиватель і пасіонарій як типи особистості в контексті суспільної стабільності і кризи

Література: Верховод, 2016; Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018; Ильин, 2016.

Тема. Реалії і тенденції окупації Донбасу

Основні питання: Військова складова окупації Донбасу. Соціально-економічна ситуація на окупованих територіях. Енергетична складова конфлікту на Сході України. Ідеологія та інформаційна політика в "ДНР-ЛНР".

СРС: Екологічна ситуація на окупованих територіях. Використання керівництвом «ЛНР» історичної пам'яті населення в умовах ведення гібридної війни.

Література: Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. Центр Розумкова, 2019. Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018; Прядко, 2016.

Тема. Донбас: сценарії розвитку та реінтеграції

Основні питання: Сценарії розвитку подій на Донбасі. Перспективи запровадження миротворчої місії ООН на Сході України.

СРС: Ситуація на Донбасі очима громадянами України.

Література: Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. Центр Розумкова, 2019. Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі, 2018.

Політика та контроль

1. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Опрацьовуючи навчальний матеріал кредитного модуля «Конфлікт на Донбасі: причини, наслідки, шляхи вирішення», студенти виконують завдання до семінарських занять, домашню контрольну роботу у формі творчого есе, пишуть модульну контрольну роботу та здають усно залік (додатки до силабусу). Ці види робіт сприяють закріпленню та поглибленню теоретичних знань студентами з окремих тем модуля, розвивають навички самостійної роботи з першоджерелами, сприяють формуванню теоретичного соціологічного мислення та уяви.

Відвідуваність і виконання завдань

Студенту складно буде належно підготуватись до практичного заняття та заліку, якщо він буде пропускати лекції. Для студентів, які бажають продемонструвати відмінні результати навчання, активна робота на лекційних заняттях є необхідною. Однак відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь студента на практичних заняттях є обов'язковою. Рейтинг студента значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг студента з дисципліни. Немає конкретної кількості пропущених практичних занять, які потребуватимуть самостійного опрацювання студентом відповідних тем (виконання завдань) і додаткового спілкування з цього приводу з викладачем. Разом з тим, студент, який пропустив практичні заняття, може отримати низький рейтинг, який не дозволить допустити його до заліку. В такому разі теми з пропущених семінарських занять мають бути обов'язково вивчені, а практичні завдання виконані. Контроль знань (розуміння) студента пропущених тем (виконання завдань) відбуватиметься під час спілкування з викладачем за графіком консультацій, доступним на сайті кафедри соціології або під час перерви у навчальному занятті («на парі»). Студент, який виконає відповідні завдання (відповідь на питання) отримуватиме відповідні бали до рейтингу залежно від якості відповідей (виконання завдання).

Студенти, які пропустили практичні заняття, можуть не допустити зниження підсумкового рейтингу, своєчасно (протягом семестру) опрацювавши відповідні теми і виконавши завдання, передбачені для пропущених занять. Не треба чекати наближення заліково-екзаменаційної сесії для відповідного спілкування з викладачем. Варто це робити як тільки студент буде готовий продемонструвати свої знання і навички з пропущених тем занять.

Теми і завдання для практичних занять передбачені робочою програмою дисципліни, доступною з особистого кабінету студента в системі «Кампус» або Moodle.

На лекціях та практичних заняттях допускається використання ноутбуків, смартфонів, але лише для цілей, зумовлених темою заняття і відповідним тематичним завданням. Використовувати зазначені (та інші подібні) засоби для розваги чи спілкування під час заняття не варто. Відповідати на питання викладача, читаючи з екрану смартфона, ноутбуку чи з підручника не варто також. Це характеризує рівень підготовки студента не з кращого боку.

Студент на практичному занятті може використовувати підготовлені ним письмові нотатки з питань теми заняття (або передбачених завданням), однак висловлювати позицію, читаючи з аркуша паперу не варто. Це також характеризує рівень підготовки студента не з кращого боку.

Форми роботи

Лекційні і семінарські заняття проводяться відповідно до вимог нормативно-методичних документів та рейтингової системи оцінювання знань студентів. На лекціях використовуються комп'ютерні презентації з висвітленням основних положень тем, з урахуванням тематики занять: з підручників, навчальних посібників та словників з соціології.

На семінарських заняттях студенти обговорюють матеріали лекцій, тексти статей, соціологічних досліджень, першоджерел та професійні коментарі щодо їх змісту. Семінарське заняття дає можливість оцінити, з одного боку, рівень підготовки до нього (виступ, участь в дискусії, висловлення власної думки), з іншого – засвоювати завдання модульного контролю. Результати роботи студента оцінюються викладачем згідно діючої бальної системи і свідчать про ефективність контролю роботи студента. Критеріями оцінювання виконання завдань семінарського заняття є: логічна послідовність відповіді; повнота розкриття кожного питання; аналітичність міркувань у відповіді; посилання на джерела; обґрунтованість особистих висновків.

Опанування дистанційних курсів.

За бажанням здобувача в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин освітнього компонента в асинхронному режимі, зокрема, через опанування дистанційних курсів. Для врахування в системі оцінювання балів за опанування таких курсів, вони мають відповідати змістовно силабусу, бути узгоджені із викладачем, та на підтвердження проходження курсів студент має надати відповідний документ із зазначенням назви та обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку, визначеному у відповідному Положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>. (інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності)

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

2. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: [опитування за темою заняття, виконання завдань](#)

Календарний контроль: [проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу.](#)

Семестровий контроль: [залік](#)

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг студента складається з балів, які він отримує за:

- 1) Роботу на семінарських заняттях
- 2) МКР
- 3) Залік
- 4) Заохочувальні бали

Розрахунок вагових балів

РСО з кредитного модуля складається з суми балів студента за усі виконані контрольні заходи протягом семестру (R_D).

$$R_D = r_{\text{сем}} + r_{\text{МКР}} + r_{\text{зал}} = 54 + 22 + 24 = 100 \text{ балів.}$$

1. Відповіді на семінарських заняттях.

Ваговий бал – 3 бали при відповіді на більшість питань. Максимальна кількість балів на всіх практичних заняттях дорівнює $r_{\text{сем}} = 3 \text{ бали} \cdot 18 = 54 \text{ бали}$.

2. МКР. Ваговий бал = 22 бали.

3. Залік = 24 бали.

Заохочувальні бали

Написання тез на конференцію – 10 балів

Написання та публікація статті – 20 балів

Участь у 2 турі Всеукраїнської олімпіади – 10 балів

Активна робота на лекціях: участь у дискусіях над проблемними питаннями – 1-2 б.

Умови позитивної проміжної атестації:

Для отримання «зараховано» з першої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 18 балів, для отримання «зараховано» з другої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 18 балів.

Умови допуску до заліку:

Умовою допуску студента до заліку є отримання попередньої рейтингової оцінки не менше як 36 балів.

Студент отримує найвищий рейтинг, якщо він бере активну участь на проведених семінарських заняттях, переважно надає повні та аргументовані відповіді, логічно їх викладає, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви.

Належна підготовка студента до практичного заняття займатиме в середньому 1,5-2 години.

З деталізованими очікуваннями від роботи студентів на кожному практичному занятті, запланованими для кожного заняття результатами навчання можна ознайомитись у робочій програмі дисципліни.

Викладач оцінює роботу студента на кожному практичному занятті, але конкретна підсумкова кількість балів за роботу на практичних заняттях виставляється викладачем під час першого і другого етапу проміжної атестації – на восьмому і шістнадцятому тижнях навчання відповідно. Рейтинг студента станом на 8-й тиждень (за результатами роботи на 6-8 практичних заняттях) і 16-й тиждень (за результатами роботи на наступних 6-8 практичних заняттях) навчання повідомляється студенту на занятті чи в особистому кабінеті електронного кампусу.

Деталізовані критерії оцінювання результатів навчання студента визначені у положенні про РСО з дисципліни, що ж додатком до РП.

Студент може оскаржити оцінку викладача, подавши відповідну скаргу викладачу не пізніше наступного дня після ознайомлення студента з виставленою викладачем оцінкою. Скарга розглядатиметься за процедурами, встановленими університетом.

Умови допуску до семестрового контролю: [зарахування усіх передбачених РП документів](#)

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

<i>Кількість балів</i>	<i>Оцінка</i>
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

3. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації студентам

Працюючи на лекції студенту варто конспектувати основні поняття, ознаки, класифікації, визначення, алгоритми, про які розповідатиме викладач. Якщо студент буде уважно слухати, фіксувати відповідний матеріал, потім прочитає цей текст, застосує його при вирішенні завдання чи підготовці до практичного заняття. Якщо після цього студент презентує свою обґрунтовану позицію (думку), критично оцінить позиції (думки) інших студентів, ставитиме питання викладачу та студентам – обсяг засвоєного ним навчального матеріалу і глибина його розуміння збільшуватиметься.

Готуючись до практичного заняття студент має обов'язково опрацювати лекційний матеріал певної теми, бажано ознайомитись з додатковими ресурсами в мережі. При виникненні питань, виявленні незрозумілих положень необхідно обов'язково обговорити їх з викладачем. На семінарському занятті навіть добре підготовлений студент не повинен залишатись пасивним спостерігачем, а активно включатись у обговорення питання. Якщо ж студент не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття. Не слід відмовлятися від відповіді на питання викладача. Навіть якщо студент не знає відповіді, доцільно спробувати відповісти, висловити свою думку, виходячи з власних знань, досвіду, логіки запитання тощо. При цьому не треба боятися помилитися – одним з важливих завдань вивчення соціально-гуманітарних дисциплін є вироблення вміння логічно мислити і відповідно висловлювати власні думки. Однак, варто пам'ятати, що незнання матеріалу дисципліни є суттєвим недоліком роботи студента і буде негативно впливати на його загальний рейтинг. Відповідальне ставлення до підготовки на кожне семінарське заняття дає змогу не лише правильно засвоїти навчальний матеріал, але й зекономити зусилля при проходженні семестрового контролю.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено ст.викл. кафедри соціології Василець Ольгою Іванівною та доцентом кафедри соціології, к.с.н, доцентом, Єніним Максимом Наїмовичем.

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 10 від 08.04.2023)

Погоджено Методичною комісією факультету (протокол № 8 від 02.06.2023)

Додаток 1.

Питання до МКР.

Напишіть творче есе на одну з тем (до 3 сторінок), опрацювавши основну та допоміжну літературу (див. список літ). Зробіть виступ на семінарському занятті, висловивши основні ідеї есе.

Тема 1. Теорії війни в соціологічному дискурсі

Тема 2. Гібридна війна: сутність, технології, дискурси

Тема 3. Поняття цивілізації в практиках воєнного часу. Поняття цивілізації в ідеологічних дискурсивних практиках. Поняття цивілізації в повсякденних практиках.

Тема 4. Нові і старі війни: організоване насилля в глобальну епоху (робота М. Калдор).

Додаток 2.

Питання до заліку.

1. Історичні особливості формування етнічної структури Донбасу.
2. Особливості формування регіональної еліти Донбасу.
3. Причини української політичної кризи 2013-2014 рр. та розгортання конфлікту на Донбасі.
4. Геополітичні аспекти конфлікту на Донбасі.
5. Російська інтервенція на Донбасі: цілі і специфіка.
6. Роль і вплив Заходу в урегулюванні конфлікту на Донбасі.
7. Сецесіонізм як фактору зміни політичної карти світу.
8. Особливості концепту гібридної війни.
9. Домінуючі дискурси гібридної війни на Донбасі.
10. Технології ведення гібридної війни.
11. Інформаційні війни, технології фейків та «вкидів» як тактики деструкції індивідуальної та групової свідомості.
12. Політичний та академічний дискурс щодо перспектив врегулювання конфлікту на Донбасі.
13. Формування в європейській суспільній думці ідеї регулювання війни.
14. Міжнародні конвенції та договори стосовно ведення війни і заборони агресії.
15. Соціальна група ВПО як наслідок конфлікту на Донбасі. Визначення ВПО в нормативно-правових документах.
16. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб.
17. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі.